

deure gekregen hebben," worden door anderen op den koop toe uitgelagchen. Niet dikwijls mogen de meisjes dit doen, of, als bij afspraak, brengt men haar geen bezoeken meer, of plaatst op „Meiavond" een stroopop als vrijer op 't „dek" van de schuur of van het huis.

Wie zóó „te huis wacht" legt daardoor dikwijls den grond tot een ernstige vrijajafe. Al spoedig komt tot de aangebedene het verzoek, om 's zaturdag-avonds te komen. In dit geval wordt het eerst „vrijen" of „verkeeren" genoemd. Jongens, die alleen „te huis wachten," krijgen den spottinaam van »babbeaajongen." Wordt het verzoek toegestaan, dan zorgt de vrijer present te zijn, zoodra hij rekent, dat de overige huisgenooten naar bed zijn. Op zijn nacht geklop wordt hij binnen gelaten, en dan een gedeelte van den nacht in 't donker door beide jongelieden doorgebragt. Wat de gevolgen zijn van zoodanigen omgang, valt ligt te berekenen. Komt er een „hoogdag," (Paschen, Pinksteren of Kerstmis), of een kermis- en nieuwjaarsdag, dan wordt door den vrijer een groote zoektoek aan zijn „meid" present gedaan, waarvan zij gezamenlijk iets nuttigen bij een kopje koffij, terwijl het overschot door de jonge dochter aan de overige huisgenooten met welgevallen wordt vertoond en rondgedeeld.

Het „'t huis wachten" beviel onzen Jan. Hij had vooreerst echter maar „een meisje voor een reisje," waarmede hij, ja, nu en dan eenige weken vrijde; maar dat hij even gemakkelijk weder verliet, als hij er mede begonnen was, zoo als hier algemeen gebruikelijk is. Intusschen kon hij er zich niet aan onttrekken, om, wilde hij niet te spoedig afgedankt worden, nu en dan kermis te houden, dat op vrij wat geld te staan komt. Het geschiedt op Heinkenszandsche of Krivingsche „mar" met rondrijden enz., zooals wij dit reeds beschreven;

maar op de Groesse kermis gaat het anders. Van 's middags 12 ure af wandelen daar de jongens met hunne vrijsters aan de hand of aan de toppen der vingers, in vereeniging van vele paren uit het zelfde dorp, van de eene herberg naar de andere, bezoeken tuschen beide een wafelkraam of gaan bij een slagter eten, maar doen overigens niet veel meer dan dansen, drinken en zingen, en wel zoo onvermoed, dat men zich moet afvragen, hoe het mogelijk is zoo iets den ganschen dag en tot in den nacht uit te houden. Als de avond gekomen is, gaan ze veelal in een spel of comédie, om eindelijk, 't zij te voet, als zij niet te ver van de stad wonen, of anders in gehuurde rijtuigen naar huis te keeren, wanneer de morgen gewoonlijk reeds aan 't dagen is. Het laat zich wel begrijpen, dat door dit gedurig kermis houden, de beurs verligt, ja een aanzienlijk deel van het budget van den boerenknecht verslonden wordt. Voegt men hierbij, wat op elken zaturdag-avond wordt verteerd, als de jongens in de herberg bij elkander komen, dan is het niet bevreemdend, dat zelfs zij, die jaren lang groote geldsommen wonnen, en een aanzienlijken spaarpenning konden vergaard hebben, nog bijna zonder geld den stap in de huwelijksboot wagen. Vóór wij zien, hoe het te dien opzichte met Jan gesteld was, moeten wij nog eenige bijzonderheden uit zijn „jonk leven" opteekenen.

Het is „Meiavond." Dan gaat het er op vele plaatsen ruw toe. De groote hoeveelheid sterke drank, die dan verbruikt wordt, maakt de zinnen op hol, en doet niet zelden tot buitensporigheden vervallen.

Het is dan een vermeend regt, dat door de jongens alles, wat de menschen op 't dorp onvoorziens buiten 's huis hebben laten staan, mag weggenomen en op de

„klapbank” (1) of in het „vischhuis” (2) gevoerd worden. Daartoe rijden zij met een driewielskar, waarin de gevonden voorwerpen gelegd worden, over het dorp, maken een vervaarlijk rumoer, en vernietigen in me-riegen tuin heesters en bloemen, om met dit afgeplukte of afgerukte, de bank of het vischhuis te versteren; ja zij ontzien zich dikwijls niet, om allerlei straat-schenderijen en baldadigheden uit te voeren. Jan zou bij zoodanige gelegenheid een tuinbankje uit een „hoi” (tuin) halen en naar de kar voeren. De eigenaar had zich verscholen, en liet hem met nog een paar anderen naderen, tot zij het bankje opgenomen hadden. Nu schoot hij een geweer in de lucht af, waarvan zij zoo verschrikten, dat zij het bankje lieten vallen en als hazen den tuin uitvloden, de één hier, de ander elders henen. Jan kwam in de confusie voor een sloot te regt, en sprong er in, zoodat hij druppel aan den kant kwam (3). De eenige politie'dienaar of veldwach-ter in een dorp is niet altijd in staat, om zulke on-geregeldden voor te komen. Den volgende zondag morgen, ziet men dezen en genen zijn vermiste goe-deren van de verzamelpplaats weghalen, terwijl zij door de dorpsjongens met heimelijke vreugde beglurd worden.

Hier is weder het bewijs, hoe uitspanning tot uit-spattingen leidt, die aan de bacchanaliën der ouden herinneren, althans zoolang niet de volksverdeling de gemoederen zachter leert stemmen.

De jongelingschap, het volk in het algemeen, wil ontspanning van den dagelijkschen arbeid genieten door

(1) Een eigenaardige naam voor de publieke bank, waarop jong en oud zich vereenigen om te praten, te klappen.

(2) Men zie over vischhuizen: *Dresselhuys*, Wandelingen door Z. en N.-Bevel. Ook v. *Dat*: Zeeland.

(3) *Historisch*.

het houden van feesten. Dit is op zich zelf goed. Ook de rijke, meer beschaafde mensch, zoekt genot na in-spanning en hij vindt dien trek tot genot in de ste-den overvloedig vervuld. De arme daarentegen, de minontwikkelde, kan daarvan niet genieten. Wil men hem geen rol zien vervullen in de zedellooze toneelen, waarvan de kernissen een menigte voorbeelden aan-bieden; wil men hem zich zien vermaken, zonder dadelijk kwaad te doen en zich tot liederlijkheid te verlagen, dan moet hem vergoeding gegeven worden op een andere wijze, die hem bevredigt en het dier-lijke in het genot uitsluit. In één woord: men moet ook door volksvermaak, volksverdeling trachten te bereiken. Een grootsoch doel, en 't welk, mits ver-standing opgevat en doorgevoerd, niet onbereikbaar is. Men zie: *Nagtegaas*, over de Volksvermaken, uitgege-ven door de Maatschappij: tot Nut van 't Algemeen. De werken, daarin gegeven, ofschoon niet in alle op-zigten op de dorpen toepasselijk, kunnen den weg aanwijzen, welke men te volgen heeft, om de af-schaffing der kernissen, die geheel van haar doel ont-aard zijn, te bevorderen, zonder in botsing met de bevolking te komen. Men denke aan het voorbeeld te Spankeren, waar gepaste volksfeesten een algemeene goedkeuring verwierven, een sijmpathie, die het zoo-genaamd kernishouden ver op den achtergrond stelde.

Een echt Zeeuwsch volksspel is het „ring rijden”. In Walleheren is het algemeen gebruikelijk. Ook hier geschiedt het een enkele maal in sommige dorpen. Wij willen er een beschrijving van geven; want onze Jan heeft ook eenmaal daaraan deelgenomen.

Nadat de paarden eenige dagen te voren in het ga-lopperen gedresseerd zijn, komt men in den morgen van den bepaalden dag met sierlijk uitgedoste paar-

den, staart en manen „geslinterd” en met bloemen en strikken getooid, op het dorp bij elkander, en rijdt naar de bestemde plaats, nadat de volgorde der ridders bij loing bepaald is. Dáár heeft men inmiddels een touw tussehen twee boomen of staken gespannen, en in het midden een loshangenden ring daaraan bevestigd. Aan één der staken zijn gouden of zilveren prijzen opgehangen, bestaande in boerenversiersels: horlogiekettingen, hemsdknoopen, tabakdoos enz., als ook een „pollepel” (houten potlepel) voor laatsten of spotprijs.

Met houten lanssen gewapend, posteren de ridders zich op een bepaalden afstand, rijden in volgorde al galopperende af, trachten de lans in den ring te steken, en rijden door tot een gegeven punt. Hij, die het eerst de bepaalde keeren den ring aan de lans geregen heeft, krijgt keur uit de opgehangen prijzen. De winner geeft luidruchtig zijn blijdschap te kennen, in Walcheren zelfs door een woest en vervaarlijk geschreeuw, hier wat bedaarder. Nadat al de prijzen zijn afgereden, keeren allen naar het dorp terug, en houden stil voor de woningen van hen, die prijzen geschonken hebben, om, bij monde van één hunner, aller dank te betuigen. De notabelste ingezetenen namelijk schenken wel eens eenige prijzen; terwijl uit de opbrengst van het inleggeld de overige worden aangekocht. Nadat de paarden »t' huis” gebracht zijn, keeren de ruiters naar de herberg weder, waar verder goede sier gemaakt wordt.

Jan had het geluk den eersten prijs te winnen, en wel een gouden „schuufink” voor den halsdoek. De halsdoek namelijk wordt met een knoop vastgemaakt, waarboven bij de gegoeden een paar gouden »doorluchtige” (doorzigtig gewerkte) hemsdknoopen prijken; terwijl onderaan soms een lange gouden ring gescho-

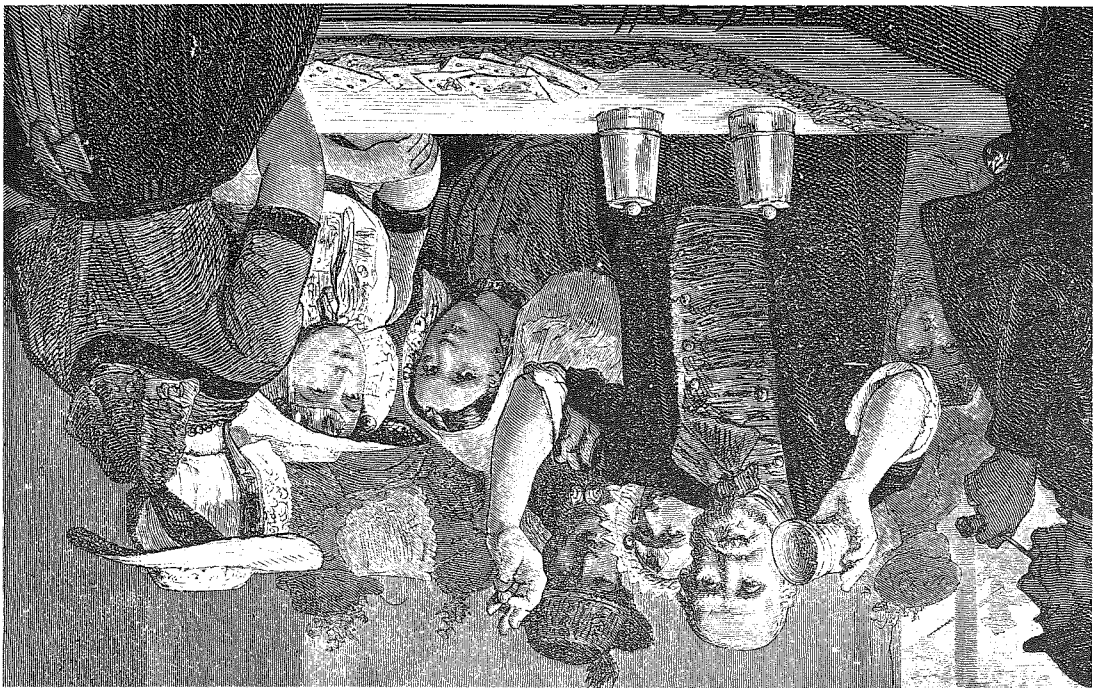

De schutterskoning (1874).
Houtgravure naar een tekening van Adolf Dillens.

ven wordt. Wij kunnen ons de blijdschap en opgetogenheid van Jan eenigszins verbeelden, maar ze bezwaarlijk beschrijven.

Nog grooter was evenwel zijn blijdschap, toen hij op 18jarigen leeftijd vrij lootte voor de nationale militie. Veel boerenjongens zijn vreeslijk bang om »onder dienst» te gaan, al weten zij ook, dat het vredesstijf is en er aan geen oorlog gedacht wordt. Het hoofdbezwaar is, dat zij den boerenpot zullen missen. Een enorme hoeveelheid stevige kost wordt aan elken boerenmaaltijd genuttigd, waarvan aardappels, brood, vleesch en spek de hoofdbestanddeelen uitmaken. In den zomer evenwel wordt 's avonds (uitgezonderd 's zondags) alleen karnemelkspap gegeten. Vergelijkt nu de boerenkraap in zijne verbeelding die massa met de naar zijn meening recht schrale hoeveelheid en soort van voedsel, welke den soldaat verstrekt wordt, dan is het hem, of hij de magere jaren van Egypte te gemoet gaat.

Geen wonder alzoo, dat hij, zoo mogelijk, wat geld medeneemt, om buitengewone mondbehoeften te koopjen, en dat bijna elke soldatenbrief een bede om geld bevat. — Overigens komt de Z.-Bevelandsche boer zelden van zijn eiland af. Een Hollandsch reisje is voor hem hetzelfde als een togt naar Siberië. Ook daartegen ziet de toekomstige soldaat niet weinig op, dat hij zóó ver van zijn dorp verwijderd geraakt, waar hem alles vreemd is, waar de gewone dorpsnieuwijes hem niet meer telken dage ter oore kunnen komen en 't met het »'thuis wachten» uit is. In één en 'ander zal met der tijd wel verandering komen, nu een geregde spoorwegdienst is aangevangen; maar toen onze Jan moest loten, had men van die heerlijke toekomst nog geen flauw denkbeeld. Dubbel welkom was het hem derhalve, dat hij met een nummerjtje op den hoed,

Een goochelaar te Kruiwingen (1874).
Houtgravure van A. Doms naar een tekening van Adolf Dillens.

't welk zijn vrijheid aanwees, zingende huiswaarts kon keeren.

De lezer bemerkt het: Jan zingt nog al eens. Ook onder zijn werk, achter den ploeg, of op den wagen, hooren wij soms zijn flinke stem. Toch zingt de Z.-Bevelandsche boer over het algemeen niet veel, en wat men nog hoort, is veelal van dien aard, dat het voor een verjnd of muzikaal gehoor, een ware pijniging is. Het ontbreekt onze nabie over het geheel aan een goeden voorraad *volksliederen*, namelijk liederen, die in den smaak des volks vallen, en zich daaraan bij door schoone melodieën en gekuischte woorden onderscheiden. Er zijn wel een aantal fraaie wijzen, die gaarne gezongen worden, die populair mogen heeten; doch waarvan de woorden tot het gemeene zelfs afdalen.

Waarom zulke algemeen geliefkoosde melodieën niet op woorden gebracht in den volkstrant, maar waarbij ook zuiverheid van taal en kiesche smaak in 't oog gehouden is? Wij mogen toch niet veronderstellen, dat het peil der zedelijkheid zóó laag gezonken is, dat men bij voortkeur gemeene straattaal uitgalmt? — Velen bij voortkeur worden wel is waar tot verbetering lerlei pogingen worden aangewend. De Maatschappij van van het volksgezag aangewend. De Maatschappij van Toonkunst bejvert zich zeer voor deze zaak. Ook op de lagere school is vooruitgang in het zangonderwijs op te merken; terwijl hier en daar ook in dit eiland winter-zangscholen verzeen zijn. Toch zal men op het platteland zelden of nooit een fraai lied hooren aanheffen. Zelfs de volksliederen van Dr. *Heije*, hoe verdienstelijk ook, zijn bijna allen even spoedig vergeten als aangeleerd. Schoolliederen worden zelden tot volkszag verheven. Zou men geen beter resultaat verkrijgen, wanneer men, op de manier, als wij zoo

even aangaven, veredeling van het volksgezag zoekt te verkrijgen, en zulke liederen, op algemeen bekende wijzen gesteld, bij de volksfeesten rouddeelde, waarna ze spoedig onder het volk zouden komen? Bovendien kon men een keur van zulke liederen op de scholen invoeren. Wellicht, dat men dan spoedig in alle streken des lands, dezelfde geliefkoosde wijzen door oud en jong hoorde aanheffen.

't Is waar; ook in dit opzigt zou men teluurstellingen te wachten hebben. Het goede vindt niet altijd even spoedig zijnen weg. Zoo b. v. is een eenzijdig ontwikkeld godsdienstig gevoel bij velen in dit eiland oorzaak, dat zij in het zingen van een vrolijk, opgewekt lied *zonde* zien; dat een koude regtzinnigheid bij anderen hangen blijft aan het uitgalmen van psalmen, zelfs nog naar de oude berijming van Dabheen. Dat hoorende, zou men meenen aan alle ontwikkeling van gevoel voor het schoone en verhevene van het gezang te moeten wanhopen. Maar ook in dezen moeten men bij het opkomend geslacht beginnen, en eenige meerdere ontwikkeling zal van zelf het sluimerend schoonheidsgevoel opwekken en verlevendigen. —

Bij een huisbezoek van den Predikant werd onze knecht ook opgewekt om de Catechisatie te bezoeken, en hij besloot ook dit te doen. Het geven van onderwijs in de godsdienst geschiedt, bij de Hervormden namelijk, in den regel alleen des winters, wanneer men het leereuur per week voor de schoolkinderen niet mederekent, dat echter nog niet eens overal plaats vindt. Van waar dit verschijnsel? Van waar die blijkbare onverschilligheid omtrent een zoo gewichtige zaak? Wij wagen het niet, hierover een beslissend oordeel uit te spreken. Wij meenen evenwel, dat verregaande onkunde en daaruit geboren onverschilligheid omtrent zedelijke ontwikke-

ling daarvan de hoofdzaak is. 't Is waar, de veldarbeid maakt, voor een gedeelte des jaars ten minste, een geregeld volgen der lessen moeilijk; maar toch kon er meer gebruik van gemaakt worden. Zullen we spreken over het gehalte van het godsdienst-onderrwijs? Zullen we nagaan, waar de grond ligt van de stompzinigheid en onkunde, waarover de leeraars met zooveel regt klagen? De laatste vraag hebben wij in de hoofdzaak beantwoord, toen we het noodzakelijke der herhalingscholen aansipten. Maar zullen we dan naar de vruchten van dat onderwijs zoeken? Er is hier een wijd veld, om rechts en links nasporingen en onderzoekingen te doen. Wij zullen ons daarop echter niet begeven, omdat de uitgebreidheid der stof ons te wijdlooppig zoude maken. De boerenjongen bekreunt zich om een en ander het allerminst. Hij gaat »zijn vragen leeren» omdat het gewoonte is, niet uit gevoel van behoefte; omdat men dit verlangt, als ook omdat het hem later wellicht nog te pas kan komen. Komt hij tot welvaart, misschien kan hij dan diaken of onderling worden; wordt hij armlastig; — welnu, hij weet als lidmaat, maar anders niet, waar zich om ondersteuning te wenden. Zóó komt hij eenige winters werktuigelijk de antwoorden uit de vraagboekjes opzeggen, ontvangt het catechetisch onderwijs gedurende hoogstens 10 & 12 weken & 1 uur per week, en is dan tot den leeftijd gekomen, dat hij wenscht »aangenomen» te worden of belijdenis te doen. Na een voortlooppig onderzoek, dat zich bepaalt bij het overhooren der »vragen» uit het leerboekje, wordt hij door den kerkeraad, uitgezonderd den leeraar, vaak even onwetend als de catechisanten, bekwaam geacht om toegelaten te worden. Hij zegt werktuigelijk »ja»

op de hem voorgestelde formulier-vragen en is lidmaat der Hervormde kerk.

Of die kerk aan zulke ledematen wat gewonnen heeft? Of het eigenlijk geen onzin is, zulke onkundige menschen belijdenis des geloofs te laten afleggen in zaken, waarvan zij geen flauw begrip hebben? Of men niet vrij wat beter handelde met scherper toezigt te houden op het gehalte der aanstaande ledematen, vooral nu zij in de meeste gemeenten van Z.-Beveland ook het regt van verkiezing van Predikanten en kerkeraadsleden zullen gaan uitoefenen? Zeker allen vragen, een ernstige overweging waardig. —

Zoo als wij het in enkele trekken voorstelden met het oog op het gros der catechisanten op de dorpen, evenzoo ging het onzen Jan. Hij werd lidmaat, ging daarop ééns ten avondmaal, en dacht verder over het gewigt der zaak niet meer. Hij was maar blij, dat hij van het »vragen» af was, en hoopte gewis heimelijk, dat men hem over deze zaak niet meer lastig zou vallen,

Later evenwel, als de ernst des levens en de aardse zorgen toenemen, worden de meesten dier onkundigen als opgeschrikt uit den slimer, waarin zij verkeerden. Zij krijgen een gevoel, dat hun veel ontbreekt, dat zij lichtzinnig gehandeld hebben. Allerminst denken zij aan onderzoek en ontwikkeling van 't verstand; maar zij worden mystiek, geven zich over aan een geformuleerd kerkgeloof, worden met open armen door gestadrijvers en dweepprieken ontvangen, en zijn een welkome buit voor een of andere separatistische rigting. —

Wat ligt daar bij den »hofdam» van den naasten buurman van Jan's baas? De 10 of 12 bossen stroo, zoodanig opgestapeld, dat de voorzijde den vorm van een gelijkzijdigen driehoek heeft, wijzen aan, dat daar

een doode is: het is buurman's vrouw. Aan de hoeveelheid bossen kan men zien, of de doode al of niet den volwassen leeftijd bereikt heeft. Zoo wordt bij den dood van een klein kind een klein bosje neêrgelegd, en van een palmtakje voorzien, als het een jongen, van een thymtakje, als het een meisje geweest is. Ook wordt bij overlijden van een mannelijk individu het stroo regts, bij een vrouwelijk links van de stoep of het damhek gelegd (1).

Als de begrafenisdag daar is, staat de naaste buurman zijn hulfwagen en paarden af, om het lijk naar het „kerkhof“ te voeren. Nu zal Jan dien treurigen pligt vervullen. De lijkstoot wordt op eenige kleine stroobosjes in den wagen geplaatst. Nadat de droeve taak volbragt is, zorgt Jan, dat die bosjes in een sloot geworpen worden, waar ze blijven liggen, tot ze door verrotting vergaan. 't Is of ze, met lijkluicht doortrokken, zelfs den mesput zouden ontheligen. Wordt aan allen, die den lijkstoot nimaakten, vóór de afreis een glaasje jenever aangeboden, na den afloop plaatsen allen zich aan een welvoorzienen disch, echter niet vóór dat zij zich zorgvuldig de handen gewasschen hadden. Het stroo is in dien tussehentijd opgeruimd. In de lijkkamer zijn de blinden gesloten, en de schilderijen en spiegels omgekeerd. Een begrafenis is, als altijd, aandoenlijk. Mogen de feestmalen, b. v. rijstentroffen met krenten, niet of zelden meer worden aangetroffen, wij hebben hier aanleiding om te vragen: waarom kan er toch geen bijzondere omstandigheid, zelfs niet een begrafenís voorkomen, zonder dat de jeneverflesch er bijkomt? Is het om het hart te ster-

(1) Zie over doodenstroo: *Dresselhuís*, Oude Godenleer en hedendaagse volksgebruiken. Zeeuwsche Volksalmanak 1897.

ken tegen de droefenis? Neen: 't is niet anders dan een ellendige gewoonte, die hoe eer hoe liever moest afgeschafft worden, en waartegen wij ten zeerste de stem verheffen.

Het drankverbruik is ook in Z.-Beveland, even als overal in ons vaderland, ontzettend te noemen, en schatten worden daaraan verspild. 't Is waar, op de kermissen en koopdagen komt dit groote kwaad in 't volle daglicht, maar ook op andere tijden, ook in stille wordt er de ruime tengel aan gevierd, en schijnt men althans niet van het schadelijke van het drankgebruik overtuigd te zijn. Velen zien in een bordel bij elke soort van buitengewonen arbeid een hartversterking, een verkwikking; terwijl de uitdeeler van meent, faksenshalve, er niet af te kunnen, om elk buitengemeen dienstbetoon op deze wijze te beloonen. — Bitter wordt er soms geklaagd over den druk der belastingen; maar hoeveel wordt er niet aan deze vrijwillige belasting opgebracht, die bovendien volstrekt geen nut, maar veel ellende en verwoesting van welvaart en ligchaamskrachten na zich sleept! Wie dit betwijfelen mogt, leze de verklaringen van meer dan 500 geneeskundigen uit ons land, over het schadelijke van de alcohol bevattende dranken. Of bleef hij daarmee onbekend? Hij zie opmerksaam om zich henen, en hij zal de waarheid bevestigd zien van de bewering, dat de meeste misdaden haren oorsprong hebben in het misbruik van het vergiftend vocht. Hij leze het Maandblad „*De Volksvriend*,” het orgaan der Vereeniging tot afschaffing van den sterken drank, en hij zal verbaasd staan over de ellende in materiëlen en morelen zin door den drank over ons vaderland uitgestort. Mogt men de pogingen en bedoelingen dier Vereeniging meer op prijs stellen en ondersteunen, al

wil men dan ook nog niet door een verklaring tot toetreding gebonden zijn.

Thans willen wij Jan eens naar een bruiloft volgen. Een zijner zusters, tot een flinke boerenmeid opgewassen, heeft „te straf gevrijd,” dat wil zeggen: het is hoog tijd, dat zij gaat trouwen. Na het aangevoerde over de nachtelijke vrijaadjen en het veeënigen van knechts en meiden op één slaappleaats, is het niet te verwonderen, dat dergelijke staat van zaken regel is; ja, bij het bezwarende, om als veldarbeider aan huisraad en aan den kost te komen, gaat het zóó ver, dat men het daarop laat aankomen, vóór men aan trouwen denkt. 't Mag gezegd worden, dat, mogen er al jongens laag genoeg zijn, om het bedrogen meisje te verlaten, het meendeel echter voldoet aan zijn verplichting. Het getal der buiten echt geboren kinderen zal dat van andere streken althans niet te boven gaan. Beklagenswaardig is ook zulk een bedrogen meisje bovenmate, belast als zij is met de zorg voor zich zelve en een kind, en niet bij magte om er in te voorzien. Heeft zij ouders, dan kunnen deze er bezwaarlijk van tusschen, zich het kleinkind aan te trekken, terwijl de dochter weér als meid gaat dienen. Maar is zij onderloos, dan moet het armbestuur in de bres springen. Het kind wordt dan bij den een of ander besteed, en de kosten voor een gedeelte gedragen. Gedeeltelijk echter blijven zij voor rekening van de *moeder*; opdat deze *wete*, dat zij dien naam draagt, en ook door het bezwaar aan de bestrijding van die kosten verbonden, afgeschrikt worde voor het vervolg. Een boerenmeid verdient, naar evenredigheid der knechts, al een zeer gering loon: 6 tot 10 £ is de gewone huur. Toch is haar arbeid niet licht. Integendeel is zij, op drukke plaatsen althans, waar veel „beestewerk” is,

Jongeman komt zijn meisje voorstellen (c. 1850).
Houtgravure naar Braet von Uberfeldt.

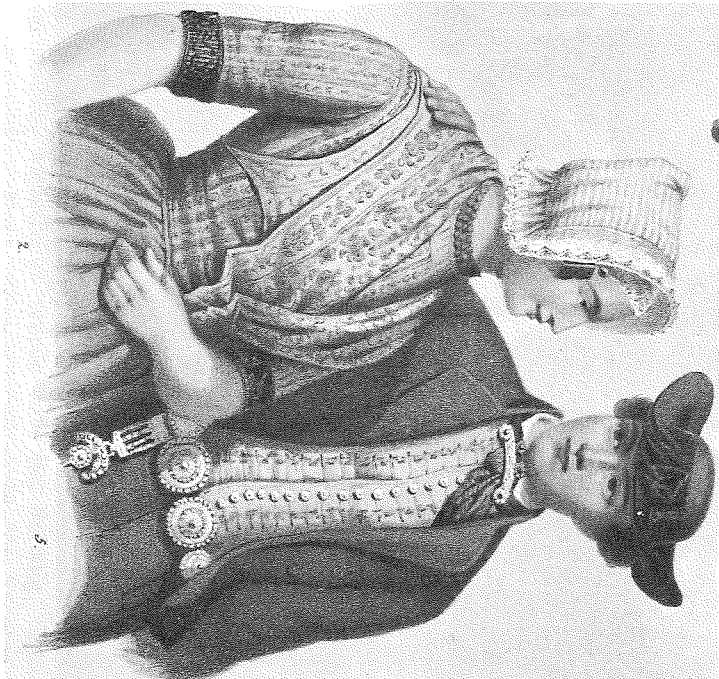
een ware slavin. Zij heeft het dus krap genoeg voor zich zelve, om rond te komen.

Ook is er voor zulk een „stoppelwewe” weinig grond meer, om op een geschikt huwelijk te hopen. Eindelijk, al drukt dit juist niet overal het zwaarst, kleeft de schande der verloren eer haar aan.

De aanstaande zwager van Jan voldeed alzoo op dit punt aan zijn verplichting. In der haast huurde hij een vertrekje in een arbeidershuisje; eenige allernoodzakelijkste meubelstukken werden opgedaan, een „bed van den boer” klaar gemaakt, d. w. z. een groote breede zak werd met kaf gevuld, omdat ze met hun beiden nog geen pluimen bed konden betalen; de „pampieren” van den burgemeester gevraagd, en eindelijk „gezekerd” (ondertrouwd).

Inmiddels hadden de aanstaande echtelingen hun dienst „opgezaid.”

Toen de trouwdag was aangebroken, begaven zij zich naar het gemeentehuis, (meest overal herberg) waar de huwelijksplegthheid zou plaats hebben, terwijl zij gevolgd werden door bloedverwanten en goede bekenden, die „te feeste” verzoocht waren. Gewoonlijk wordt door de feestgenooten later een klein of grooter stuk huisraad aangekocht en aan de jonggetrouwen present gedaan, zoodat het groote aantal geen schade oplevert. Naauwelijks waren de echtgenooten door de trouwbelotte aan elkander verbonden, of de „sukerkomme” werd aangebragt. Die „komme” is gevuld met jenever of brandewijn met suiker. Ieder der feestasten drinkt daaruit met denzelfden lepel, het jonge echtpaar heil en zegen toe. Daarna wordt het huwelijk soms kerkelijk ingezegend; doch dit geraakt meer en meer in onbruik. Ook dit paar keerde uit de herberg naar de nieuwe echtelijke woning; maar niet vóór dat de jonge

*Jong echtpaar op z'n zondags (1874).
Steendruk van R. de Vries jr. naar een tekening van Von Bing
en Braet von Ubertfeldt (detail).*

meisjes, die op de „feeste” waren, uit hare „schorten” (voorschooten) met volle hand het „strooisel”, of fijn geknipt gekleurd papier, waaronder „peperbollen” of pepernoten waren gemengd, op de jongehuwden hadden gestrooid, terwijl de dorpskinderen om strijd op de „peperbollen” aanvielen. Nadat men zich aan den feestmaaktijd te goed gedaan en strevig gedronken had, werd de avond vrij luidruchtig doorgebracht. Nu en dan werden vreugdeschoten gelost en „voetzoekers” of zwermers afgestoken; terwijl de echtgenoot, naast zijn vrouw, uit een gekroonde pijp bleef rooken.

Zulk een feest legt wel eens den grond tot een nieuw feest. Althans zóó ging het met Jan. Hij geraakte hier in kennis en aan den dans met een nicht van den bruidegom. Na den afloop bracht hij haar naar huis; want de afstand was „varre” (ver), en het was donker. De afspraak werd gemaakt, dat hij zaterdagavond zou komen. Had hij vroeger, bij een dergelijke vrijaadje, „de fooi” aan „de jongers” reeds gegeven; thans ging hij in een naburige gemeente vrijen, en de jonge lui uit die gemeente hadden dan ook naauwelijks iets van dit „verkeer” bemerkt, of zij wisten hem wel te vinden. Reeds op den tweeden zaterdagavond kwamen zij met hun vieren af, klopten op de keedeur, waar de vrienden vertoefden, en, nadat er opengedaan was, vroegen zij om „het burgerregt.” Toen Jan in de beurs lastte, werd de flesch jenever uit den zak gehaald; het meisje bezorgde een „Roemerje” (glaasje), en nu werd gemeenschappelijk allerwelzijn gedronken. Overigens werd hij door die vreemde jongens met schuinse blikken aangezien. Men ziet niet gaarne, dat er vreemde kapers op de kust komen. Vooral was dit het geval met den jon-

gen, dien hij „van den bak gebeten” had, (1) welk bekeert, dat de vrijster met een ander had verkeerd; doch dat zij dien, toen Jan kwam, „den zak gegeven had.”

Jan was tegenover zijn mededinger niet altoos op zijn gemak; doch de ruime „fooi” door hem betaald, had hem vrienden in zijn belang gewonnen, die de kwade voornemens der tegenpartij verhinderden.

Tijdens deze vrijaadje woonde hij op zijn dorp nog een preije bij, 't welk het laatste was, dat hij als „jonknecht” kon meê doen: het was het karknuppelen of „de katie uit de tunne gooijen.”

Dit wreede spel zien velen ongemeen gaarne. Het gaat aldus toe. Een kat wordt opgevangen en in een ton opgesloten, welke aan een touw, tusschen twee boomten gespannen, horizontaal wordt opgehangen.

Een aantal jongens, met „eitanden” (houten eggetanden) gewapend, verwijderen zich op een bepaalden afstand, en naar volgorde tracht ieder met zijn wapen den bodem der ton in te gooijen. Velen zijn zeer onhandig om het mikpunt te raken; zoodat het arme dier soms meer dan een uur in zijn benaauwde vangenis opgesloten, nu en dan nog opgeschrikt wordt door een bons van een der „eitanden.” Eindelijk is een gelukkige worp oorzaak, dat de bodem aan stukken springt, en het versifte dier waagt, na eenige aarzeling, den sprong naar beneden; maar weet niet waarheen te vlykten, omringd als het is van een groot aantal juichende toeschouwers. Is het eindelijk ontkomen, dan is de pret ten einde, en indien er een prijs op gesteld is, die gewoonlijk in geld bestaat, gaat

(1) Dit spreekwoord is wellicht ontleend aan een nijdig paard of varken, dat een ander, 't welk naast hem staat en uit denzelfden bak moet eten, doobijten daarvan verjaagt.

de winner dien met zijn mededingers „verdrinken.” Jan was niet de gelukkigste; maar had daarom in het spel niet minder plezier gehad. — (1)

Na naauwelijks één jaar „vast verkeer” gehad te hebben, bevond het meisje van Jan zich in gelijken staat, als een jaar vroeger zijn zusser, en zat er voor hem ook niets anders op, dan in het grootte „gilde van de gelapte broeken” te treden. Een eigenaardige uitdrukking, die zoo naïf het gewone lot van den gehuwden in den werkenden stand aanwijst. Wij kunnen over zijn huwelijksleest heen stappen, en willen liever een kijkje in zijn woning nemen, nadat hij een jaar getrouwd was.

Het huurvertrekte is een gedeelte van een arbeiderswoning, die in tweeën verhuurd wordt. Elk gedeelte brengt den verhuurder f 0,60 per week op; maar deze houdt er zóó slecht de hand aan, dat de bewoners naauwelijks tegen de ongemakken van het wederbeschut zijn. Trouwens, hij lijdt nog al eens bankroetes. Weligt, dat de eene nalaaigheid de andere in de hand werkt. De ruimte in het vertrekte is zóó bekrompen, dat er voor weinig meer dan een kleine tafel, een paar stoelen en een wieg plaats is. Zien we rond, dan ontdekken we aan den zijwand een bedstede en „spinne” of proviënkast, buiten de ruimte van het vertreke. Een spiegel, een oude kleerkast, eenige „konnekes” op de „fooië” (lijstje) van de „schouwé” (schoorsteen) en eenige allernoodzakelijkste geriefelikheden, maken het overige amenablement uit. De arbeider heeft echter niet veel nodig; hem is het genot der weelde onbekend. Indien maar zijn tafel op tijd

goed voorzien kon worden! Helas! dit ontbreekt er weldra. Zoo was 't ook bij Jan. Zijn gezin bestaat nu uit drie personen; de kleine heeft nog weinig noodig, alleen wat melk of beschnit of meelpap. Zogen is onder den boerenstand op verre na niet algemeen, terwijl de arbeidersvrouw het grootste deel van den dag van huis moet zijn, om in het veld te werken; zoodat het voor haar lastig of ondoenlijk wordt. Bovendien meent men vrij algemeen, dat pap een voldoend surrogat is. 's Morgens vóór 6 ure zien wij Jan en zijn vrouw hun kind in een wieg naar de oppasser brengen. Als zij voldoende voor pap zorgen, behoeven zij er zich op den dag verder weinig om te bekommeren. Treurig is het veelal met de behanding dier schepseljes gesteld. Hun ontbreekt de noodige zorg, die in het eerste levensjaar vaak over dood of leven beslist. Van daar, dat tengevolge dier moedwilrige of ook onopzettelijke en gedwongen vervaarloozing menig wicht in den eersten levensstijd bezwijkt.

Wel zouden de vrouwen zeer verontwaardigd zijn, wanneer gij aan haar de waarschuiglijke oorzaak van den vroegen dood haars kinds mogt wijten; wel meenen velen haar moederlijken pligt te vervullen, en noemen zij hare panden, ook bij ongesteldheden, „onze lieven Heers patientjes,” waarvoor zij dan ook niet dan in de hoogste noodzakelijkheid geneeskundige hulp invoegen — toch is het niet te loochenen, dat ook hier, gelijk bijna overal, door de gebrekkige zorg voor de opkweeking der zuigelingen een groote sterfte van kinderen in hunne vroegste jeugd plaats vindt; een omstandigheid, die tot nadenken moest leiden, en naar middelen tot verbetering doen uitzien. Gegronde begrippen over opvoedkunde naar lichaam en geest, in populaireren vorm, onder de menigte gebracht, zouden

(1) Zie over dit „kalknuppelen” ook D. van Kalken, bijdrage tot de kennis der Noord-Hollandsche volksnaam, (Taalgids 1e Jaargang, No. 2, bl. 114).

nuttig kunnen werken, als men het zoo ver kon brengen, dat ze gelezen werden.

Vooroordeel en onkunde zouden voor de kracht der waarheid moeten wijken. In dit opzigt is het boek van Dr. Allmoné, getiteld: „*Het Kind*,” uitgegeven door de Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*, zeer aan te bevelen.

De atmospheer, waarin de armen zich binnenshuis moeten bewegen, is hoogst nadeelig voor de gezondheid. In de bekrompen kamer, tot woon-, eet- en slaapvertrek tevens dienende, moet de lucht met onreine dampen bezwangerd zijn; terwijl het luchten door openzetten van ramen en deuren gewoonlijk niet in aanmerking komt. Ook om hierin te voorzien moeten volksgeschriften, als „*Leven en gezond zijn*,” uitgeven door genoemde Maatschappij, den weg naar de arbeiders woningen kunnen vinden. Aan verbeterde arbeiders woningen bestaat evenzeer op de meeste dorpen groote behoefte. Wellicht, dat vereenigingen tot verbetering daarin, hoogst nuttig, met vrucht en zegen konden werken; terwijl de daartoe bestede kapitalen niet renteloos zouden blijven. —

Jan's vrouw gaat mede naar den akker. Dat de vrouwen allerlei veldarbeid moeten verrigten, en als ware slavinne moeten werken en zwoegen, aan de hitte der zon en aan de guntheid des weders blootgesteld, is een toestand, die te betreuren is. Zij worden uit haren eigenlijken werkring, de behartiging der huiselijke belangen gerukt, en zijn daardoor onwillekeurig de oorzaak van den vervallen staat der huishouding en van de verwaarloosde opvoeding harer kinderen. Zoolang echter de toestand der arbeidersklasse blijft, gelijk ze thans is, kan men ook hierin weinig verandering wachten. Zien wij slechts, hoe

't bij Jan is. Hij verdient in 't voorjaar met wieden $f0,75$ daags, in den oogst wat meer, in den winter wat minder, in de veronderstelling altoos, dat hij dan vast werk heeft. Stellen wij daarom zijn verdienste, het geheele jaar door, op $f0,75$ per dag. Rekenen wij één dag per week verlet door ongunstig weder of ongesteldheid, dan belooft zijn geheele inkomen $52 \times 5 = 260$ dagen à $f0,75 = f195$ in 't jaar. Men meene niet, dat wij dit te laag geschat hebben. Wel is waar krijgen de arbeiders van den boer nog enkele voordeelen, zooals zaad- en boonstoppels, vrij voer van hout, bij sommigen tarwe en boter tot vermindern prijs; maar toch — is het mogelijk om van dit sommige te leven, ook slechts met één kind? En wat moet er niet nog af, eer aan de vervulling der mondbehoeften kan gedacht worden? Nemen wij $f35$ voor huishuur en lasten, $f20$ voor brandstoffen, $f15$ voor den genesheer, $f25$ voor licht, zeep, saijet en andere benodigdheden en we zijn al tot $f100$ gedaald. Nu de kleeding nog, en deksel, en..... maar wij behoeven er niets meer bij te voegen, om te betoogen, dat de vrouw mede *moet* naar 't veld, om ook iets te verdienen. En toch, wat geeft dit? Zij wint in 't voorjaar met wieden $f0,50$ daags, in den oogst wat meer, des winters niets. Als wij hare verdienste op 150 dagen à $f0,50$ rekenen, dus $f75$ in 't jaar, dan hebben wij zeker nog overdreven. Is het wonder, dat nu reeds in het gezin van Jan met één kind (en het zal er wel niet bij blijven!) dikwijls droog brood, of aardappels met water en zout, de gewone spijs is. Waarlijk, wanneer het gezin toeneemt, valt het ligt na te gaan, dat er bittere armoede geleden moet worden. En nog hebben wij niet gesteld, dat er ernstige ziekten kunnen komen, die zwaar treffen, wijl er dan

niets gewonnen wordt, en de benodigdheden grooter zijn. Dat onderwond onze arbeider. Een ziekte van 14 dagen was voldoende om hem aan den armen te helpen.

Twee jaren getrouwd, en reeds onderstand te moeten vragen, niet waar? — men zal zeggen: schandelijk! — Oh, lezer! schort uw oordeel op; werp nog niet geen steenen; bezie de zaak van nabij, en gij zult er niets onnatuurlijks in vinden. Gevallen, als zich hier met Jan voordoen, behooren waarlijk niet tot de zeldzaamheden. Het is onmogelijk, dat een arbeider met eenige kinderen zich de hoogst noodige levensbehoeften voldoende kan aanschaffen. Wij vragen: waarom worden de loonen der arbeiders niet verhoogd? De boeren worden immers bij den dag rijker en mesten zich niet met het zweet van den arbeider! Voor zoover die boeren eigenaars zijn, is dit gewis in groote mate het geval. Maar de pachters zitten dikwijls voor zware lasten. Immers de waarde der landerijen is aanmerkelijk gestegen, zelfs tot 4 à 600 gulden het Blooise gemet (300 Blooise roeden of ruim 39 vierk. roeden), en de grondeigenaars willen behoorlijk rente van hunne kapitalen hebben, zoodat de pachten van f 20 tot f 35 per gemet opgevoerd zijn. Dit wordt ook daardoor veroorzaakt, dewijl bij een ongevalen betrekking als pachter, wel 20 tot 50 liefhebbers of sollicitanten worden gevonden, waarvan de een al meer waagt te bieden dan de ander. — Wij houden ons evenwel overtuigd, dat men ook in dezen niets dwingen kan. Vraag en aanbod regelen prijzen en loonen. Zoodra er gebrek aan handen komt, zal men van zelf hooger dagloonen moeten betalen. Er is thans nog overvloed van arbeiders, en bij voortgezette invoering van verbeterde landbouwwerktuigen, die er op ingerigt zijn om handenwerk uit te sparen, zal het er niet op verbeteren. Wellicht,

dat eens vermeerderde emigratie naar een ander werelddeel, een anderen toestand doet geboren worden, die den arbeidersstand, zoo nuttig, zoo onmisbaar, ruimer inkomst geeft, en dan allengs verheft en veredelt. Wenschelijker nog ware het, dat de hier aanwezige arbeidskrachten niet voor ons verloren gingen; maar ten meeste nutte des lands konden aangewend worden. Op den tegenwoordigen voet is de stand van zaken onhoudbaar. Men houdt de loonen voortdurend op dezelfde hoogte als vóór 50 en meer jaren, en men schijnt maar niet te bedenken, dat de eerste levensbehoeften dubbel in prijs gestegen zijn.

Wie maar eenigszins kan, grijpt thans de gelegenheid aan, om den veldarbeid vaarwel te zeggen.

Ook Jan zuchtte onder den druk. Ware zijn vader niet gestorven, wellicht zou hij hem in zijn beroep opgevolgd zijn, of had hij althans eene betere opleiding kunnen ontvangen.

Wat was nu zijn lot geworden, en wat waren de vooruitzichten; ook wanneer hij het oog op zijn kinderen sloeg? Moest hij dezen denzelfden weg inleiden, den weg der armoede en verdrukking? — Wat baatte hem zijne herstelling? Van voren af aan met zwoegen te beginnen; dit was het eenige wat er op zat. Maar bedenk men, dat hij al heel wat bij bakker en winkelier »in het krijt» geraakt was, dan laat het zich begrijpen, dat de toekomst donker bleef. Is eenmaal de arbeider toch in schuld, dan maken bakkers en winkeliers schandelijk misbruik van de overmagt, die zij op den armen man hebben. Hij zal het niet wagen naar een ander te gaan, om eenige „winkelboodschap” (winkelwaar) een cent of wat goedkoop te krijgen; want hij is gebonden: de duivel der inhajigheid houdt hem met zijn roofgierige klaauwen vast. Men moet

de vermeende schade weder inhalen, en doet dit veelal met de grootste onbeschamtheid. Zóó wordt de arme van alle kanten „gepluimd” (afkomstig van het plukken der veëren uit de vogels). De arme Jan beleefde een treurigen winter. Zijn vrouw had niets te „verafstikken” (te doen), en de „dorsch” was slecht. Volgen wij hem op Nieuwjaarsdag.

Gelijk ieder ander arbeider gaat hij 's morgens, na eerst de bureu „niewjaer gewenscht te hebben” naar „den boer.”

Hij treedt binnen en daár begint hij: „dag baes, dag vrouwe, dag allemaele: ik wens je allegere bedienkelikken zegen in 't niewwejaer, alles dat je noodig eit, naer ziel en ligchaem.”

„Dat wens ik j'ook Jan, mi je vrouwe en je kinderjies,” zegt de baas.

„Ik ook,” volgen de anderen.

„Dank je,” antwoordt Jan, „vrouwel j'eit de groetenisse van m'n vrouwe; ze wensst j'ook vee zegen in 't nieuwe jaer, en ze kan ni komme van achtemirrig, want et groste (grootste) kind eit zó de kosse, — (1) en dan, je weet dat ze d'r kerkgang ook nog ni eit kunne doët.” (2)

„'t Is zonde; eit 'et a' lange 'an de kosse 'ewist.”

„Lae m'is kike; — ik g'loove, dat 'et noe de vierde reize is.”

„En doe j er nog niks voor.”

„Och, vrouwe, 't is mi feel; m'aé (wij hebben) al is geprobbeerd, om 'et wat Aarlamsen olie in te geven;

(1) De arbeiders-mannen gaan 's morgens, de vrouwen 's middags „niewwejaer wenschen.” Bij sommige boeren blijven de mannen 's middags aan tafel; de vrouwen etan dan 's middags een „stute.”

(2) Na eene bevaling gaan de vrouwen niet uit, of ze moeten eerst ter kerk geweest zijn; de eerste maal wordt dan bij uitsluiting „de kerkgang” genoemd.

mae dat is zoo lillek, da me't ni in kunne krige.”

„As 't erger wordt, zou 'k nae den dokter gae,” zegt de baas.

„'t Ant wè ('t Had het wel) noodig, baes, mer en erm mens stelt zoo lange uut, as en kan, vooral as en à zooveel schuld eit bi den dokter.”

„'t Is wè waer, jongen.” —

't Is of een zeker gevoel den baas drijft, om hiervan af te stappen; terwijl hij zegt: „Wat dienke je van 't weer, Jan!”

„El, baes, ik dienke dà me nog sneeë krige.”

„Ik dienke ik et ook, mer de vrouwe eit vost in d'r oot, (hoofd).”

„De koffie laedt zo an den bak, en dat is gin goed vet,” zegt de vrouwe.

„'t Kan wè gebeure,” herneemt Jan, „mer ik dienke ik toch, dat et op en sneeuwerij? uut draait.”

„Dan zouwe me à gouw an 't narren kunne, vrouwe!” zegt de baas.

„Noe; ik zou wel is wille; zou je ook ni is wille narre, Jan!”

„(Och ja, vrouwel mer en erm mense mot dir ni an dienke.”

't Is waer ook.” (Die snaar deugt weer niet; 't gesprek breekt af.)

„Toe, Jan, noe mo' jis mi me dienke,” zóó komt de dochter des huizes aan met de „sukerkomme” in de hand.

„Da's goed.”

Het meisje presenteert nu de kom; maar Jan zegt:

„neeë, ji eest.”

Zij neemt een lepel drank in, daarbij voegende: „dame 't nog lange luste meuge.”

„Dat za wê schikke,” is 't antwoord, „noe, ik wensje een knappe vrieër binnen 't jaar.”

„En ikke joe een jonge zeune, ten minsten je vrouwe.”

„Zwiegt er van; ik ope dat 't noe 't kakkernisje is, (1) ik lieë noe al ermeoë mit twee kinders en wou je m'er noe nog al één toe wense.”

„Neeë Jan, 't is mer gekheid.” (Een ander praatje).

„Hoeverel zou de terwe wê schiete, dienk je, Jan,” begint de baas weër. Jan heeft namelijk tarw schoven uitgedorschen, en weet ten naastelij wel, wat de 100 bossen of schoven „schiep” (oplevert).

„Ik zou g'loove van 'en maat of zevene” (1¼ zakk).

„Dat gae nog al, en de mart is diere” (de marktprijs is hoog).

„Jae, baas, je zult'er betler an weze as ik; z'is zo taai, da j'et er ni nut weet te kringen.”

„Dat g'look (geloof ik) wê; mer dir is niks an te doen.”

„En dan mi di korte daejjes (ze gae mer open en toe), dan is 't èn klein daggeljje.”

„Jae, dà kan ni misse. — Mo' je ni mir is stoppe.”

(De boer reikt de tabakspot over en wendt het over een anderen boeg).

„Nog 'en puujje; want ik mot wat vroeg naer uns; om twelf uren is 'et bedeeinge van de niewjaersgifte.” (2)

„Ja, da's waer ook; anders zou je meë kunne bluve ete.”

„Dank je, baas; ik zou gaeren wille; mer noe m'n

(1) Zie over dit woord „nostlode of nostekken” in „Overijsselsch taaleigen, door T. H. Bruer, (N. Nederl. Taalm. 3e jaarg. blz. 250)

(2) Het bedelen om nieuwaarsgiften is bijna overal afgeschaft. De gegooden teekenen in op een jist, van wege het gemeentelcestuur aangsboden, en het bedrag der inschrijvingen wordt op een bepaald uur uitgevekt aan hen, die anders zouden rondgaan, ook al behooren ze niet tot de eigenlijke armen of bedelden.

wuuf ni van uus kan, mot ik er nir toe; 't spiet me genoeg; want ik bin d'r mer benouwd van.”

„Och jae, mer dir bin d'r loch zo veel, die 't doeë; een mens die zoo èn last eit as ji, en dan nog zokke (zulke) slaegen somtemets, die oeff dir ni beschaemd. voor te wezen.

„Baas, je weet 'et ni; mer g'loof me vri, dat 't gin plazierige reizje is.”

„Neeë, plazierig is 't zeker ni. — J'eit je kommetje à ommekapf, lust je gin baksje koffie mir.” (‘Praatje is uit!)

»Dank je, baas.” — (Na eenig zwijgen): „Baas, zou 'k weer mi m'n vrouwe bi je kunne bluve werke van 't jaer, as je blieff.” (1)

„Bé j'aë je (wel ja), Jan, ik aë gin reden om te veranderen.”

„Da's goed, baas, asjeblieff,” — Na eenige minuten dat er niet gesproken wordt, rijst Jan op. „Kwa, ik gae is opstapje.”

„Dan mo je nog eens drienke,” zegt de vrouwe.

„Ja, dat zimme (zullen we) nog is aë.” — „Dag baas, dag vrouwe, dag allemaele, en bedankt voor 't gene dak van je genoten aë.”

»'t Vereist ni. Zei je vrouwe èn goeijen dag, en beterschap mi je kind.”

„Dank je; allà gegroet dan.”

Wij hebben aan Jan's gesprekken kunnen bemerken, dat hij moedeloos, bijna wrevelig was over het noodlot, dat hem zoo bitter tegen was. Met kommer zag hij de toekomst in. Maar ziet! daar komt eensklaps een ster der hoop in den donkeren nacht! Een on-

(1) Op nieuwaar zijn boer en arbeider van elkander af. Beide hebben vrijheid tot verandering, zonder dat dit die opspraak zal verwekken, als dat de arbeider op een anderen tijd verhuist.

verwachte erfenis van een bloedverwant der vrouw, ten bedrage van \$300, redt hem in eens uit den nood. — Nu niet langer gezucht en gestreden. Een blij verschieft opent zich! Niet hier; maar in Amerika zal hij zijn geluk gaan zoeken. Van dáár komen de gunstigste berichten van bekenden, die hier moesten tobben als hij, en daar tot welvaart zijn gekomen. Dien weg dan op!

De geringe inboedel wordt te gelde gemaakt, en veldra is hij reisvaardig, om den grooten togt te ondernemen. Wel ziet hij tegen de gevaren op. Maar hier is het spreekwoord bijna een gewis woord: „de arbeider wordt, als hij oud wordt, van den armen begraven;” ginds is het Eldorado! 't Afscheid van eenige vrienden en bekenden mogt hem eenige bange oogenblikken verschaffen; — var het vaderland te scheiden, waar hij zooveel leed had ondervonden, viel hem niet zwaar. Zonder twijfel beaande hij het gezegde: „waar ik het goed heb, daar is mijn vaderland.”

Of zijn gunstige verwachtingen verwezenlijk zullen worden, kunnen wij hopen, maar niet beslissen. Wij hebben den eersten brief uit het verre land van hem gelezen. Ofschoon het ons moeite kostte, er wijs uit te worden, hebben wij dit er uit begrepen, dat hij gelukkig aangeland is, en op aanraden van vrienden zijn geluk in den nieuw gevestigden Staat Minnesota wil beproeven. Wellicht zijn wij later in staat, meer bevreedigende berichten omtrent hem te geven.

Mogt ons doel met dit verhaal bereikt worden, dat men de oogen opende voor het vele, dat in Z. Beveland verandering, verbetering behoeft! Inzonderheid is dit het geval met de opvoeding der kinderen in het algemeen, met die der weezen in het bijzonder. De overtuiging van het nut, dat een platelands-weeshuis

zou kunnen te weeg brengen, worde daardoor meer bevestigd, en tevens ook het belang gevoeld, dat er in een opleiding der weezen, tot iets beters dan boeren arbeiders (1) gelegen is. Dan zal onze moeite, aan deze bijdrage besteed, ruimschoots vergoed zijn.

(1) Men zie over dit punt: *J. A. Gail Jr.*, Weezenverzorging, Goossche Couranten, No. 43, 49, 50, 51, 52, 54, 55, 74, 75, 78, 89, 90 en 91, 1867.

ALPHABETISCHE

N A M E U S T

DER

INTEKKENAREN

OP DEN

ZUID-BREVELANDSCHEN-WEES.

N A M E N.	WOONPLAATS.	Get. Ex.	Giften.	
A.				
Aalderen. B. van	Zwolle.	1	f	
Abeele. M. van den	Middelburg.	1		
Abrahams. H. A.	»	2		
Agterberg. J.	Oudelande.	1		
Altorffer. J. C. & W.	Middelburg.	3		
Andriessen Jr. J.	's Hage.	1		
Augustijn. A. J.	Ellenoustdijk.	2		
B.				
Baan. J. van der	Wolfaartsdijk.	2		
Baeker. A. J.	Nisse.	3		
Baeker-Bierens. Mev. Wed.	Amsterdam.	2		
Baeker. G.	Nijmegen.	1		
Baeker. H.	de Bilt.	1		
Bäcker Jr. J.	Amsterdam.	2		
Baeker. Mr. J. G. de	Goes.	1		
Baeker. P. A. de	Kloetinge.	1		
Baeker. W. C.	Amsterdam.	1		
Baekeren. G. C. de	Nijmegen.	1		
Beude. C.	»	1		
Benthem & Jutting. van	Middelburg.	1		
Besseling. G. J.	Goes.	1		
Bierens. A. J.	St. Annaaland.	2		
Bilt. Mr. B. V. van der	Kappelle.	1		
Bilt. Mr. J. C. R. van der	Heinkenszand.	5		
Blok. H.	Kruiningen.	1		
Blonk. K.	Vissingen.	1		
Boer Wz. W. den	Goes.	1		
Boogaert. L. O. P.	Driewegen.	1		
Boomer. G. C. Pred.	Rijssen.	1		
Bosch. G. J. van den	Wilhelminadorp.	1		
Boshoff. J. P.	Goes.	1		
Boss. N.	Rotterdam.	1		

HH. KK. HH. Prins en Prinses Hendrik der
Nederlanden 4 Ex. en f 60,— gift.

N A M E N.	WOONPLAATS.	Get. Ex.	Giften.
Bousquet.	Nijmegen.	1	f
Bouvin, Mej.	Vissingen.	1	
Breker. P. J.	Goes.	1	
Brinkman. C. L.	Amsterdam.	1	
Broese. J. G.	Utrecht.	1	
Bruggeman. P.	Baarland.	1	
Burgerhoudt. G.	»	1	
Burgers. A.	Eylacom.	1	
Busing. W. F.	Goes.	1	1,—.
Bureau. J. P. I.	Heinkenszand.	1	
Buteux. Mej. P.	»	1	1,90.
Buteux. P. I.	»	1	
Bijleveld. F. P.	Nijmegen.	1	
C.			
Caboort. C.	Kloetinge.	1	
Callenfels. J. van de Beke	Vissingen.	1	
Callenfels. J. W.	»	1	3,40.
Campagne. H. C. A.	Tiel.	1	»
Casteln. A. J.	Nijmegen.	2	»
Charro. H. F. de	's Hage.	1	»
Charro. H. J. C. de	»	1	»
Charro. P. L. C. de	»	1	»
Citters. Mr. C. van	Heinkenszand.	10	
Cornelis. A.	Goes.	1	
Creutzberg. H. W.	Vissingen.	1	
D.			
Dale. J. H. van	Stais.	1	
Dahrs. A.	Nijmegen.	1	
Dhaenens. L. J.	Middelburg.	1	
Dienstmeijste.	Amsterdam.	1	
Dishoek. A. M. E. van	Zierikzee.	4	»
Dobbelaere. Jac. G.	Goes.	1	»
Does. J. P. van der	»	1	»

N A M E N.	WOONPLAATS.	Get. Ex.	Giften.
Does. Iz. P. van der	Goes.	1	f
Dominicus van den Bus-	»	1	
sehe. J. C.		1	
Dronkers. Mev. Wed. A. P.	Goes.	1	
Dronkers. M. P.	Middelburg.	1	
Durens Duthits. van	Vissingen.	1	
Duyntee. J. P.	's Hage.	1	
E.			
Eerensperger. J. G.	Nijmegen.	1	
Eckhart.	»	1	
Evers. P. J.	Stais.	1	
F.			
Faisely. F. L.	Goes.	1	
Fokker. A. A.	Middelburg.	1	
Fokker. A. P.	Goes.	1	
Fokker. G. A.	Middelburg.	2	
Fouw. L. de	Goes.	1	
Fransen v. d. Putte. J. A. A.	»	5	
Fruiiter de Talma. G. L.	Vissingen.	1	
Furken. Mej. L. C.	Goes.	1	
G.			
Gallé. Mr. J. A. H. J.	Kampen.	1	
Gallé. P. H.	»	1	
Geill Jr. J. A.	Nisse.	1	
Geill Sr. J. A.	Goes.	1	
Gerit. S.	Bergen-op-Zoom.	1	
Gillay. PAZ. C.	's Heer Arendskerke	3	
Grooff. J. B. de	Vissingen.	1	»
Gulpen. G. K. van	Nijmegen.	1	1,—.
H.			
Haar Bz. B. ter	Nijmegen.	1	

N A M E N.	WOONPLAATS.	Get. Ex.	Giften.
Hamer. Mr. M. Jacq de Wit	Goes.	1	f
Hannink. J. H.	»	1	»
Harinck. M. J.	»	1	»
Heel. T. van	Vissingen.	1	»
Hector. J. G.	Kampen.	1	1,—.
Hein. C. H.	Goes.	1	»
Hell. T. A. van der	Nymegen.	1	—,60.
Herderschee.	's Bosch.	1	»
Heusden. W. C. van	Nymegen.	1	»
Heuven. van	Goes.	1	»
Hidernisse. D.	Middelburg.	1	»
Hidernisse. L.	Zaaphen.	1	4,95.
Hissink. W.	Goes.	1	»
Hoek Riems. C. van	Middelburg.	1	»
Hoek. D. A. van der	Kampen.	1	»
Höfelt. A.	Brielle.	1	»
Hofstede. J. J.	Bunningen.	2	»
Holst. van	Baarland.	1	»
Hond. J. de	Goes.	1	»
Huizinga. E.	Kampen.	1	»
Hulst. K. van	Middelburg.	1	»
Hurgronje. P. A. Snouck	Vissingen.	1	1,—.
Hurgronje. F. L. Snouck	»	1	»
Hijden. C. J. van der	Vissingen.	—	»
J.			
Jakobse. R. A. W.	Vissingen.	1	»
Janse. J.	Middelburg.	1	»
Jansen Az. W.	Nymegen.	1	»
Janssen. J. H.	Goes.	1	»
Janszen—Collot d'Escury	Amsterdam.	3	»
Mevrouw	Nymegen.	1	»
Jonckers.	Goes.	1	1,—.
Jong. J. W. de	Nymegen.	1	»
Jorissen. J.	Nymegen.	1	»

N A M E N.	WOONPLAATS.	Get. Ex.	Giften.
K.			
Kakebeke. J. C.	Goes.	5	f 5,—.
Kakebeke. J. H. C.	»	1	»
Kerkwijk. J. W. van	Goes.	1	»
Kerkwijk-Butex. Mev. van	Amsterdam.	5	5,—.
Kesler. J. P.	Beek.	1	»
Keij. G. H.	Heinkensand.	1	»
Knoot. F. (rust. onderw.)	Waterlandkerkje	1	1,—.
Knokke van der Meulen.	Goes.	1	»
Mr. W. G. de	»	1	»
Koonman Az. J.	Kampen.	1	»
Koentz. T. J.	Nymegen.	1	»
Koning. E. H.	Nisse.	—	—,50.
Konsemaker Pz. J.	Goes.	1	»
Krol van der Hoek. H. S.	Vissingen.	1	1,—.
Kruyf. W. de	Vissingen.	1	»
L.			
Laarnees.	Vissingen.	1	»
Laat de Kanter. Mr. J. H. de	Goes.	1	»
Laat de Kanter. S. de	»	1	»
Laat de Kanter. W. A. de	»	1	»
Lakenman. H.	»	1	»
Lakenman. W.	Enkhuizen.	1	1,—.
Lammers Jz. J.	Goes.	1	»
Lansheer. M. F.	Middelburg.	1	»
Leenhouts. I.	Baarland.	1	»
Leesgezelschap te	Heinkensand.	1	»
Leeuw van Coolwijk. H. de	Goes.	1	»
Leeuwen. E. H. van	Vissingen.	1	»
Lecoindre. J. A.	Goes.	1	»
Lem. J. W. A.	»	1	»
Lenshoek. Mr. C. P.	Wolfaartsdijk.	20	1,—.

N A M E N.	WOONPLAATS.	Get. Ex.	Giften:
Lenshoek van Kerkwijk.	Goes.	2	f
Mr. P.	<i>Driewegen.</i>	1	
Loois Az. I.	<i>Vlissingen.</i>	1	
Leijs Jz. J.	<i>Nijmegen.</i>	1	
Loder. J. E.	<i>Rochterdam.</i>	2	
Loge „De Driekolommen.”	<i>Arnhem.</i>	20	
Loge „De Geldersche Broe- derschap ”	Goes.		
Loge „De Opgaande Ster.”	<i>Vlissingen.</i>	1	5,—
Loge „L'Asstre de l'or.”	<i>Middelburg.</i>	—	
Loge „La Compagnie Du- rable.”	<i>Kampen.</i>	1	3,—
Loge „Le Profond Silence.”	<i>St. Maartensdijk.</i>	1	
Luyk. J.	<i>Middelburg.</i>	5	
Lijnden. Mr. R. W. baron van			
M.			
Mablot. J. B. A.	<i>Vlissingen.</i>	1	
Man. M. J. de	<i>Lent.</i>	1	
Maronier. H.	<i>Rotterdam.</i>	1	
Masse. C. E.	<i>Goes.</i>	1	
Masthoff. F. T. J.	<i>Nijmegen.</i>	1	
Mauregnoult. Jhr. de	<i>Kloetinge.</i>	1	
Mauritz—Lange. Mej.	<i>Prinsenhage.</i>	1	1,90.
Meunwise. J.	<i>Oudlande.</i>	1	
Meijer. P.	<i>Nijmegen.</i>	1	
Meijers. J.	<i>Goes.</i>	1	
Meland Langeveld. D.	<i>Genemuiden.</i>	1	
Mesch. S. C. L.	<i>Goes.</i>	1	
Mets. A.	»	1	
Meulmeester. C. L. de	»	1	
Meyhink. B.	»	1	
Minnaard. H.	» <i>Heer Arends- kerke.</i>	1	

N A M E N.	WOONPLAATS.	Get. Ex.	Giften.
Modera. C.	<i>Domburg.</i>	1	f
Moer. L. van der	<i>Cotijnsplaat.</i>	1	
Mol Pz. A.	<i>Oudlande.</i>	1	
Mooy. H. W.	<i>Amsterdam.</i>	2	
Mühlen & Leendertz.	<i>Issum (Pruissen).</i>	3	3,—
Mulder Jr. J.	<i>Goes.</i>	1	
Mulder—de Jong. Wed. M. G.	»	1	
Muller. W. I.	<i>Middelburg.</i>	1	
Mulock Houwer. S. de Jonge M. P. A.	<i>Goes.</i>	1	
	<i>Vlissingen.</i>	1	1,—
N.			
Nagtelas. F.	<i>Middelburg.</i>	1	
Nees. W. de	<i>Vlissingen.</i>	1	
Noorduyn. A.	<i>Nijmegen.</i>	1	
Noorduyn. A. K.	<i>Gorinchem.</i>	1	
Noorduyn. B.	<i>Nijmegen.</i>	1	
Noorduyn. I. M.	»	1	
Noorduyn. M.	»	1	
Nooten. W. Cambier	<i>Alphen.</i>	1	
O.			
Ockers. J. C.	<i>Vlissingen.</i>	1	1,—
Oele. J.	<i>Oudlande.</i>	1	
Oerlemans. D. A.	<i>Goes.</i>	1	
Olivierse. J.	»	1	
Os. W. van der	<i>Vlissingen.</i>	1	1,—
Ovaa. J. A.	<i>Middelburg.</i>	1	
P.			
Pachtig. J. H.	<i>Middelburg.</i>	1	
Pické. C. J.	»	—	—,50.

N A M E N.	WOONPLAATS.	Get. Ex.	Giften.
Pieterse, Th. van Uije	<i>Vlissingen.</i>	1	f 2,40.
Pilaar, J. M.	<i>Goes.</i>	1	
Platteeuw, J.	»	1	
Poel, A. J. van der	<i>Hemmen.</i>	1	
Polak, P. B. A.	<i>Rotterdam.</i>	1	
Pompe van Meerdervoort.	<i>Goes.</i>	1	
Jhr. Mr. J. L. H.	<i>Middelburg.</i>	1	
Proos, C.			
Quack, G. A.	<i>Nijmegen.</i>	1	
R.			
Ramondt, J. J.	<i>Soeko Wono.</i>	1	
Ramondt, M. D.	<i>Goes.</i>	1	
Rambonet.	<i>Groesbeek.</i>	1	
Rude, J. P.	<i>Hemmen.</i>	1	
Reyers, D. G.	<i>Nijmegen.</i>	1	
Rekkers, I.	<i>Vlissingen.</i>	1	
Rendorp, Mr. A.	<i>Amsterdam.</i>	2	
Rendorp, F.	»	1	
Rendorp, S.	»	2	
Ridder, C. N. de	<i>Goes.</i>	1	
Riemens, C. V.	<i>Vlissingen.</i>	1	
Roos, G. P.	<i>Aardenburg.</i>	1	
Roest, T. P.	<i>Middelburg.</i>	1	
Ronde Bresser, Ph. M. de	<i>Goes.</i>	1	
S.			
Sablomiere, S. H. de la	<i>Kampen.</i>	1	
Salm, Jan	<i>Amsterdam.</i>	1	
Sande, A. van der	<i>Vlissingen.</i>	1	
Schipper, A.	<i>Wolfaartsdijk.</i>	1	
Schipper Pz. C.	<i>Baarland.</i>	1	
Schomaker, H. H.	<i>Beek.</i>	1	

N A M E N.	WOONPLAATS.	Get. Ex.	Giften.
Schout Velhuis, A.	<i>Vlissingen.</i>	1	f
Schouten, A. J. voor de I.	<i>Dordrecht.</i>	16	
Schraver, A.	<i>Vlissingen.</i>	1	» 1,—.
Slomaker, L.	<i>'s Heer Hendriks- kinderen.</i>	1	
Smedes Houwerzijl, J.	<i>Appingedam.</i>	1	
Snoep, A.	<i>Goes.</i>	1	
Snoep, J. Persant	<i>Wolfaartsdijk.</i>	3	» 5,—.
Snoep, Th. Persant	<i>Kapelle.</i>	1	
Snoep, Jr. P.	<i>Middelburg.</i>	1	
Someren, A. E. C. van	<i>Zutphen.</i>	1	
Spier, E. J. M.	<i>Nijmegen.</i>	1	
Stekete, J.	<i>Goes.</i>	1	
Strayt, Ms.	<i>Vlissingen.</i>	1	» 1,—.
Strien Hz, C. van	<i>Wolfaartsdijk.</i>	2	
Strijkers.	<i>Nijmegen.</i>	1	
Sybrandt, J. D.	<i>Amsterdam.</i>	1	
T.			
Thorbecke, F. W.	<i>Nijmegen.</i>	1	
Tissot van Patot, E. A.	<i>Hansweert.</i>	1	
Tricht, O. R. van	<i>Nijmegen.</i>	1	
Tijssen, I.	»	1	
V.			
Vaar, A.	<i>Oudelande.</i>	2	
van der Bilt La Motthe, Z. D.	<i>Goes.</i>	1	
Velde, J. van de	<i>Oudelande.</i>	1	
Verburg, W.	<i>Goes.</i>	1	
Verburgh, P. J. H.	<i>Nijmegen.</i>	1	» 2,—.
Verhulst Wz. N.	<i>Middelburg.</i>	1	» 1,—.
Verkuyt Quakelaar.	<i>Vlissingen.</i>	1	
Verlare, A. J.	<i>Kloetinge.</i>	1	

N A M E N.	WOONPLAATS.	Get. Ex.	Giften.
Vernier Az. J.	<i>Vissingen.</i>	1	<i>f</i>
Vernéde. Mr. S. H.	<i>Utrecht.</i>	1	» 1,—.
Verschoor. N. J. F.	<i>Goes.</i>	1	
Vervenne. J. P.	<i>Leuth.</i>	1	
Vieweg. C. A.	<i>Nijmegen.</i>	1	
Vieweg.	»	1	
Visser. A.	<i>Kapelle.</i>	1	
Voorthuizen. A. M. van	<i>Nijmegen.</i>	1	
Voorthuizen.	»	1	
Voskuil. J. S.	<i>Leuth.</i>	1	
W.			
Warnsinck. A. J. J.	<i>Klaetinge.</i>	1	
Wassenaar. P. van	<i>Nijmegen.</i>	1	
Wal. K. J. van der	<i>Kapelle.</i>	1	
Weeshuis. Burger	<i>Aardenburg.</i>	39	
Wegelin. C. G.	<i>Nijmegen.</i>	1	
Wely Dz. A. van	»	1	
Werlingshoff. R.	<i>Ubergen.</i>	1	
Werneskerke. J. C. van	<i>'s Hage.</i>	1	
Westerhuis Hz. P.	<i>Kampen.</i>	1	
Wingen. Joh. van	<i>Oudelande.</i>	1	
Winkelman. H. P.	<i>Vissingen.</i>	1	» 2,40.
Witte. C. J.	<i>Goes.</i>	1	
Wogelin. O.	<i>Nijmegen.</i>	1	
Wold. J.	<i>Goes.</i>	1	» —,50.
Wolf. P. G. de	<i>Vissingen.</i>	1	» 2,50.
Wijk. Jhr. van der	<i>Nijmegen.</i>	1	
Z.			
Zoom. J. M. van	<i>Goes.</i>	5	